

Országos
Egészségfejlesztési
Intézet

AZ EGÉSZSÉGHATÁS VIZSGÁLAT

Összefoglaló

*Egészséggel kapcsolatos
szempontok integrálása
szakpolitikákba és
fejlesztési tervekbe*

*Egészséghatás vizsgálat:
eszköz döntéshozók részére*

Mi az egészséghatás vizsgálat és mire való

Az Európai Bizottság állásfoglalása szerint az Európai Unió egészséggel kapcsolatos kompetenciája nem korlátozható csupán az EU jelenlegi egészség stratégiájában megfogalmazott népegészségügyi akciókra. Az Amszterdami Egyezmény értelmében a közösség politikájának, döntéseinek, akcióinak megfogalmazásában és azok megvalósításában az emberi egészség védelmének szempontjai magas szinten kell érvényre jussanak. Így a belső piaccal, szociális ügyekkel, kutatás-fejlesztéssel, mezőgazdasággal, kereskedelemmel és környezettel kapcsolatos tevékenységek abból a szempontból is vizsgálhatók, hogy milyen a hatásuk az EU állampolgárainak egészségére és jólétére (Európai Bizottság).

Mi az egészséghatás vizsgálat?

Azon eljárások, módszerek, eszközök kombinációja melyek segítségével egyes programok, **gazdasági, szakpolitikai döntések**, projektek népességre gyakorolt potenciális egészséghatásai, és e hatások populáción belüli megoszlása értékelhető (WHO, 1999)¹.

Az Európai Unió 2004-es bővítése nagy hatást gyakorolt a különböző közpolitikák kialakítására és a közigazgatás átalakítására az Unión belül és kívül. Az egészséghatás vizsgálatok megvalósítása érdekében a tagállamoknak létre kell hozniuk azokat a koordinációs mechanizmusokat, amelyeken keresztül minden szektor elszámoltatható lesz a különböző politikájuk és tevékenységeik egészségre gyakorolt hatásaiért. Ennek előfeltétele a tárcaközi egyeztetésekbe való bekapcsolódás lehetőségeinek kimunkálása és az együttműködés alternatíváinak kidolgozása. A hazai módszertani fejlesztés és szakértői hálózatok kialakítása sürgető feladat az egészséghatás vizsgálatok kivitelezése céljából, ehhez intenzív erőforrás fejlesztés elindítására van szükség.

Az utóbbi években az egészséghatás vizsgálatok Európa szerte nagy érdeklődést váltottak ki és komoly tapasztalatot halmoztak fel. Svédországban például regionális és helyi szinteken vezették be és a vizsgálatok hatással voltak számottevő politikai döntésekre. Hollandiában az egészséghatás vizsgálatokat minden nemzeti szintű politikai stratégiánál rendszeresen alkalmazzák.

Az egészséget támogató közpolitika

Az egészségügyi ágazat lehetőségei korlátozottak az egészséget meghatározó nagyszámú tényezővel kapcsolatban, még a legjobban működő egészségügyi rendszer is csak kis mértékben javíthatja a magyar lakosság egészségi állapotát. Az egészségi állapot javítása és az életminőség fejlesztése érdekében az ágazatok közti együttműködésnek döntő jelentősége van. Az egészség hatásvizsgálat egyaránt fontos eszköz arra, hogy tudatosítsa az egészségügyön kívüli ágazatokban születő, de egészséghatással bíró döntések jelentőségét, valamint hogy segítse a döntéshozókat abban, hogy felismerjék a lehetséges egészséghatásokat, és olyan döntéseket hozzanak, amelyek az egészség szempontjából pozitív hatással bírnak.

¹ WHO EUROPEAN CENTRE FOR HEALTH POLICY, EDS. *Health Impact Assessment. Main concepts and suggested approach. Gothenburg Consensus Paper*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 1999.

Az egészséghatás vizsgálatok szükségessége és hazai bevezetésének rövid története

Az egészséghatás vizsgálatok szükségességének gondolata mintegy 10 éve merült fel **Magyarországon**. Az utóbbi évtizedben számos előkészítő lépés történt, támogató nyilatkozat hangzott el, a **gyakorlati megvalósításban azonban mind a mai napig nem sikerült áttörést elérni**.

Az EVSZ Európai regionális irodája már 1999-ben előkészítő munkaértekezletet tartott Budapesten e tevékenység megindításának ösztönzése céljából.

Az Országos Egészségfejlesztési Intézet a téma hazai szakmapolitikai szintű bevezetésének előkészítése érdekében 2003. december 4-5-én „Egészség – Gazdaság – Társadalom” című konferenciát szervezett, amely **az egészséghatás vizsgálatok bevezetésének lehetőségeit elemezte** az Egészség Évtizedének **Nemzeti Népegészségügyi Programja** keretében. A cél az egészséghatás vizsgálatok nemzetközi tapasztalatainak áttekintése, eredményeinek értékelése, a hazai feladatok áttekintése, az együttműködők körének meghatározása és a szükséges nemzetközi együttműködés előkészítése volt.

A konferencia után az OEFI az Egészségügyi Szociális és Családügyi Minisztérium megbízásából, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelő, korábban Magyarországon még nem alkalmazott egészséghatás vizsgálat módszer szakpolitikai szintű kipróbálását végezte el. A modellkísérlet témája az egyenlő esélyű hozzáférést szolgáló intézkedések (akadálymentesítés) hatásának vizsgálata a fogyatékkal élők, gondozóik és családjuk egészségére és életminőségére volt. Ezt követően került sor a lakótelep felújítási program egészséghatás vizsgálatára is az OEFI megbízásából. Az elemzések jó szakmai színvonala kevés volt ahhoz, hogy az egyes szaktárcák részéről valós politikai és szakmai igényt alakítson ki e tevékenység iránt. A Népegészségügyi Tárcaközi Bizottság ülésein is rendre felvetették a tárca képviselői az egészséghatás vizsgálatok fontosságát, ezt azonban gyakorlati lépések nem követték.

A Népegészségügyi Program első 5 évében kevés előrelépés történt abban, hogy az egészséghatás vizsgálatok eredményei a mindennapi ágazati döntések és szakpolitikák megfogalmazásában és azok megvalósításában döntéshozatali szempontként funkcionáljanak. Az OEFI egy **projekttervet** készített **2008 nyarán, melynek célja, hogy előkészítő lépéseket dolgozzon ki a döntéshozók bevonása érdekében, és hogy a vizsgálatok eredményei a döntéshozatalban felhasználásra kerüljenek**. A tervezett projekt útmutatást kíván adni ahhoz, hogy döntéshozatal előtt szűrésre kerüljenek azok a szakpolitikák, fejlesztési stratégiák és törvénytervezetek, amelyek potenciális egészséghatásaival számolni kell. A projekt megvalósítása során támaszkodik a nemzetközi tapasztalatokra, és együttműködik helyi, regionális és országos szakértőkkel és kulcsszereplőkkel. A projekt áttekinti a rendelkezésre álló legjobb nemzetközi gyakorlatokat, és számba veszi a hazánkban eddig elvégzett egészséghatás vizsgálatok (esettanulmányok) eredményeit. A nemzetközi példák és a hazai tanulságok áttekintése után meghatározza azokat a **szakmai és szervezeti fejlesztéseket**, amelyek szükségesek a **hazai szakértői hálózatok** kialakításához. Továbbá elindítja a szükséges lépéseket a egészségközpontú döntéshozatal bevezetése felé Magyarországon.

Az egészséghatás vizsgálatok módszere **hatékony és látványos érdekképviselési eszköz** az egészségügy számára. Viszonylag **minimális költségekkel** a gyors szakértői becslések látványos eredményeket hozhatnak és

ez pozitív politikai marketinget jelent. Az egészséghatás vizsgálatok módszertana az epidemiológiai megfontolásokon túl magába foglalja az egyes társadalmi rétegek érdekeinek a különböző adott szakpolitikában érdekelt csoportok és szervezetek álláspontjának feltárását. Így ez hozzájárul **a politikai döntések kedvező társadalmi támogatottságának megalapozásához, hatékony egészségkommunikációs stratégiák kialakításához.** A hatásvizsgálatok ösztönzik a magyar gazdaság és társadalom rendelkezésére álló különböző **erőforrások bővített és hatékonyabb felhasználását az egészség érdekében.**

Ezért első lépésként a **gyors szakértői becslések** rendszerét lenne érdemes kialakítani. Ehhez néhány szakértő bevonására, a meglévő tudományos kutatási kapacitásokra és tudásra van szükség. Így gyors szakértői **előrejelzéseket** lehet lerakni a **kormány,** illetve az **Országgyűlés** asztalára.

Ezek után kerülhetne sor a komplexebb és nagyobb ráfordítást igénylő elemzésekre. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv tálcán kínálja és igényli azoknak a főbb fejlesztéseknek az elemzését, amelyek most kezdődnek el hazánkban.

A gyors szakértői becslések és a komplexebb elemzések elindításának feltétele a **politikai igény** felkeltése. Ebben az **egészségügyi tárcának kezdeményező és kulcsszerepe kell, hogy legyen.** Ugyanakkor elengedhetetlen a **többi ágazat bevonása,** hiszen a módszer kifejezetten az ágazaton kívüli döntések egészségre gyakorolt hatásával foglalkozik.

Az egészséghatás vizsgálatok értékrendszere és működési vezérelvei

Az egészséghatás vizsgálatok a következő értékekre támaszkodnak² :

- **Demokrácia.** Az emberek joga az átlátható döntési folyamatokban való részvételre.
- **Egyenlőség.** A törékeny, kirekesztett, hátrányos helyzetű csoportokra gyakorolt egészséghatások figyelembevétele.
- **Fenntartható fejlődés.** A rövid- és hosszú távú, direkt és indirekt hatások figyelembevétele.
- **A bizonyítékok etikus felhasználása.** A mennyiségi és minőségi bizonyítékok felhasználását szigorúan kell venni, ezeket az átfogó felmérés érdekében különféle tudományos evidenciákra és módszerekre kell alapozni.

Létfontosságú, hogy az egészséghatás vizsgálat ilyen elveken alapuljon, és, hogy a folyamat valamennyi közreműködője megértse és felvállalja a fenti értékeket.

A vizsgálat lebonyolításakor a követendő vezérelvek az irányadók:

- partnerek és kulcsszereplők közötti egyenlőség;
- közösségi részvétel;
- az érintettek iránti felelősség;
- független elemzés, értékelés (pl. A vizsgálat közös áttekintése);

² WHO EUROPEAN CENTRE FOR HEALTH POLICY, EDS. *Health Impact Assessment. Main concepts and suggested approach. Gothenburg Consensus Paper.* Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 1999.

- a munka etikai felügyelete;
- átláthatóság.

Ezen értékek és irányelvek tekinthetők egy vizsgálat lefolytatásának vezérelveiként.

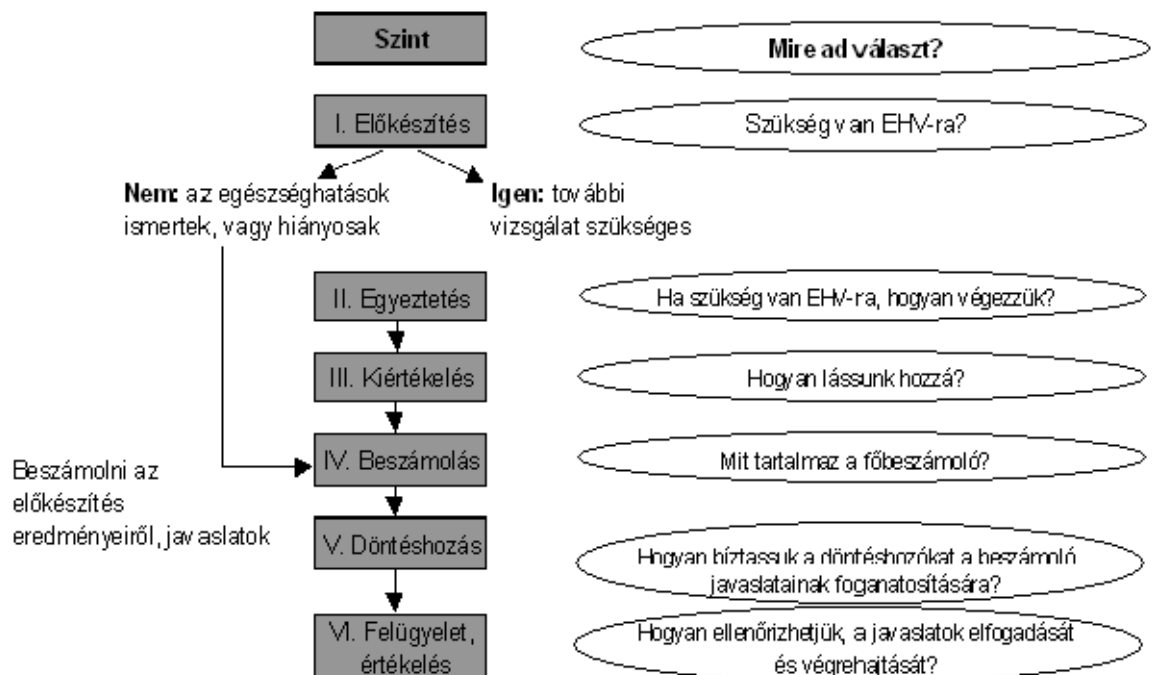
Hogyan működik?

Az egészséghatás vizsgálat 6 kulcs szintből áll. Az első lépés az egészséggel kapcsolatos szempontok kiszűrése (screening) – azt vizsgálja, hogy szükség van-e az adott esetben a vizsgálatra. Az áttekintés nyomán háromféle döntés születhet:

1. Az egészséget érő hatások további vizsgálata szükséges.
2. Az egészséget érő hatások további vizsgálata nem szükséges, mivel ezek már jól ismertek.
3. Az egészséget érő hatások további vizsgálata nem szükséges, mivel a hatások elhanyagolhatóak.

Ha a felmérés az egészséghatás vizsgálat szükségességét állapítja meg, az egészséghatás vizsgálat további szintjeinek az 1. ábrán körvonalazottak szerint kell következniük. Ha a vizsgálat nem szükséges, a felmérés eredményéről és bármely javaslatról beszámolót kell készíteni, ezt a döntéshozókhöz el kell juttatni és értékelni kell.

1. ábra **Az egészséghatás vizsgálat szintjei**

A szintek céljai és feladatai az 1. táblázatban kerültek összefoglalásra.

1. táblázat: Az EHV 6 szintjének céljai és feladatai.

Szint	Cél	Feladat
I. Előkészítés-egészséggel kapcsolatos szempontok kiszűrése	Az előkészítés meghatározza az EHV szükségességét.	Azonosítani kell, hogy szükséges-e az EHV az előterjesztés számára.
II. Egyeztetés	<p>Az EHV feladatköreinek kiosztása, biztosítva, hogy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Az EHV jól megtervezett, és saját értékeihez hí legyen. ▪ Az EHV folyamatának módszertana, szerepei és felelősei világosan láthatóak legyenek. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Egy EHV irányító csoport felállítása. ▪ Az EHV feladatköreinek felvázolása. ▪ Az irányító csoport összehívása, hogy elfogadják a feladatköröket.
III. Kiértékelés	<p>Az EHV kiértékelésének célja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Egy előterjesztés értékelése, hogy fogantatásakor pozitívan vagy negatívan befolyásolja-e a népesség (népességcsoport) egészségét. ▪ Meghatározni és értékelni az eredmények szignifikanciáját. ▪ Az érintettek bevonásával olyan utak meghatározása, melyek erősítik a pozitív és gyengítik a negatív egészséghatásokat. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Az előterjesztés elemzése. ▪ Az érintett népesség arculatának felmérése (népesség alcsoportok). ▪ Bizonyítékgyűjtés és értékelés. ▪ A lehetséges egészséghatások megnevezése és jellemzése.
IV. Beszámolás	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Az EHV formális megörökítése a hatásvizsgálat eredményeinek és bizonyítékainak közvetítésére. ▪ Az eredmények közzététele. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A kiértékelés eredményeinek egyeztetése. ▪ Az érintettekől érkező inputok bevonása. ▪ A beszámoló megírása. ▪ Egy vázlatos beszámoló leadása az irányító csoportnak felülvizsgálatra és elfogadásra. ▪ A beszámoló kiosztása az érintetteknek és a döntéshozóknak.
V. Döntéshozás	<p>Ez a lépés az előterjesztés változtatásairól szóló döntések meghozatalára irányul, mégpedig a pozitív egészség hatások megerősítésével és a negatív hatások minimalizálásával.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A döntéshozók elfogadják, elutasítják, vagy megváltoztatják az EHV javaslatait. ▪ Minden az EHV folyamatában érintett személyt informálni kell az EHV javaslatokkal kapcsolatos döntésekről.
VI. Monitorozás és értékelés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Az EHV folyamatának értékelése, és fejlesztésére tett megfigyelések. ▪ Megfigyelni és értékelni, hogy az előterjesztés változtatásait a megegyezések szerint hajtják-e végre. ▪ Az előterjesztés aktuális hatásainak felmérése, az EHV bizonyítékalapjának kiépítése. ▪ Az EHV előrejelzéseinek tesztelése. ▪ A lehetséges káros hatások kiszűrése, és ezek alapján a politika, program, projekt korrigálása. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A minimum, hogy mindig értékeljük az EHV folyamatát, és hatékonyságát. ▪ Közöljük a folyamat e szintjének fontosságát, és hogy miért kell elvégezni. ▪ Osszuk meg minden elérhető érintettel a monitorozás és értékelés eredményeit.

Minden egészséghatás vizsgálat az 1. ábrán bemutatott folyamatot követi; bár a végzett vizsgálat típusa változik. Az EHV kiértékelésének három fajtáját azonosíthatjuk:

1. gyors kiértékelés,
2. közbenső kiértékelés,
3. átfogó kiértékelés.

Összefoglalva, ezen kiértékelési eljárások a kiértékelés idő, forrás mértékére és az érintettek (közösség) bevonásának mélységére utalnak, továbbá arra, hogy az már meglévő információkon alapszik-e vagy új adatokat gyűjtöttek stb. Az egészséghatás vizsgálatok című módszertani füzet bővebben tájékoztat még a fenti kiértékelési típusokról.